

et realem a directivo motivo, malitiam autem non semper inde sumunt, sed ex intrinseca deformitate conjuncta materiæ in qua versantur actus. Quicquid ergo sit de antecedente, negatur consequentia, præterquam quod interdum accidere possit ut hoc peccatum profisciscatur ab habitu immediate charitati vel misericordiæ contrario, ut jam patebit.

4. *Tertia conclusio probatur ex locis pro prima allatis, et ratione.*—Dico tertio: peccatum hoc genere suo est mortale. Est certa excitatis locis pro conclusionibus præcedentibus. Ratio est, quia ex genere suo est contrarium charitati. Item quia in eodem genere peccandi, commissio est gravior omissione; atqui, ut ostendimus, omissio misericordiæ genere suo est mortale; ergo a fortiori commissio scandali erit mortalis. Dixi *ex genere*, quia ex levitate materiæ potest esse veniale. Advertendum autem est primo, materiam hujus peccati esse posse ruinam gravem, seu peccatum mortale proximi, et hæc semper est gravis materia, sicut dictum est de correctione fraterna; esse quoque posse materiam veniale peccatum proximi, et hæc semper est levis materia, quia si in ipso proximo peccatum est veniale, etiam in alio *per se* non erit mortale. Item quia damnum proximi per se est leve; ergo qui illud infert, leviter peccat¹. An tamen hæc materia interdum possit esse gravis, resolvendum est sicut in simili dubio de correctione fraterna. Nam quando non corrigere proximum de veniali esset mortale, tunc a fortiori inducere illum per scandalum esset mortale; in aliis vero casibus nunquam est gravis materia, propter rationes factas hic, et supra in dicta materia de correctione, disputat. 8, section. 2. Dixi autem *per se*; nam per accidens, si illud scandalum vel inductio oriretur ex gravi odio, vel fieret cum gravi injuria, vel per vim, tunc posset esse peccatum mortale, non præcise ratione scandali. Advertendum secundo posse ad materiam hujus peccati reduci, impedire proximum, ne quod perfectioris et majoris boni est, operetur; tunc enim proprie quidem non est scandalum, cum ibi non interveniat ruina proximi, quæ proprie est scandalum passivum; tamen in eo actu potest esse aliqua malitia contra charitatem, quæ sine dubio ad hoc vitium revocatur, et gravis non est præcise considerata, tamen ex intentione, si intercedat fraus et dolus, aut aliqua

¹ Concinit auctor in l. 3 de Juram., c. 14, n. 5.

vis cum gravi damno spirituali proximi, poterit esse peccatum mortale. Ultimo est advertendum, alio etiam modo posse esse peccatum hoc veniale ex inadvertentia, scilicet, occasionis quæ datur proximo peccandi; quæ ut excuset a mortali, oportet ut procedat ex levi negligentia, et ignorantia fere invincibili, excusanteque a perfecto voluntario; et tunc, licet peccatum, quod est scandalum activum, alias ex genere suo sit mortale, tamen malitia quæ illi additur propter scandalum, erit venialis tantum, quia quoad eam, primum non est perfecte voluntarium. In quo vero gradu malitiæ sit, dicetur melius sectione sequenti.

SECTIO II.

Quod genus voluntarii requiratur ad contrahendam malitiam scandali.

1. *Notatur triplex modus inducendi alterum ad peccatum.*—Tribus modis intelligi potest unum adducere aliquem ad peccandum; primo, hæc intentione directe ut spiritualiter moriatur, sicut facit dæmon. Secundo directe etiam inducendo ad opus, non ut ruat, sed propter utilitatem, vel oblectationem aliquam meam. Tertio indirecte tantum, aliquid coram alio faciendo, unde ille excitatur ad peccandum.

2. *Prima conclusio circa primum modum inducendi, in qua conveniunt omnes post D. Thom.*—Dico primo: qui primo modo inducit ad peccandum incurrit malitiam scandali. Hoc fatentur omnes post D. Thomam, quia illud est scandalum maximum quod esse potest. Unde colligitur, si quis illo modo inducat ad furtum, verbi gratia, et incurrere malitiam furti, quia est causa ejus, et præterea scandali contra charitatem. Sed contra, nam potius videtur illa malitia ad odium pertinere. Respondetur primo id non semper oriri ex odio proximi, nam potest oriri ex ira, vel odio Dei. Et secundo, ex his oriri quidem posse imperative, tamen ex proprio objecto et materia suam habere malitiam in charitate proximi.

3. *Secunda conclusio circa secundum modum inducendi.*—Dico secundo: qui secundo modo inducit ad actum peccati, licet id faciat propter utilitatem, vel aliud simile, incurrit specialem malitiam scandali; sumitur assertio ex divo Thoma 2. 2, q. 43, articul. 1, ad 4, et est Adriani in 4, in materia de Confessione, quæst. 4; Majoris, in 4, d. 38, q. ult., § 3; principaliter Antonini, 2 p., tit. 7, § 4, c. 4; Navarr.,

in capit. *Consideret*, de Pœnit., dist. 5, § *Ani-madvertere*, n. 5 et seqq.; Alens., 2 p., q. ult., membr. 2, in fine; Sylvest. et aliorum, verbo *Scandalum*; Petri Soto, lect. 9, de Confessione, in fine. Probatur primo ex definitione scandali, quæ tota ibi habet locum. Secundo, quia Scriptura reprehendit scandalum, ut frequenter est in hominibus; non reperitur autem frequenter primo modo, sed secundo; ergo. Tertio, ad contrahendam malitiam aliquam, non oportet illam intendere, sed satis est id voluntarie efficere, cui illa malitia est conjuncta, ut patet in furto. Dices forsitan id esse verum, quando malitia oritur ex speciali circumstantia, non vero si ex generali. Qua ratione proprium nocumentum spirituale non addit peccato specialem malitiam, nisi specialiter intendatur. At vero circumstantia hæc, quæ est spirituale damnum proximi, per se includitur in omni peccato contra proximum. Respondetur falsum esse hoc ultimum, nam spirituale damnum proximi per se non includitur in omnibus peccatis contra proximum, neque in omnibus peccatis furti, verbi gratia, vel similibus, quibus scandalizatur proximus. Et confirmatur primo, nam sæpe una malitia talis peccati est contra justitiam, ut si inducam ad furtum; et tamen malitia scandali est contra charitatem. Et confirmatur secundo, nam hæc circumstantia aggravat peccatum, et non tantum intra eandem speciem, ut patet ex tertio argumento facto, et quia sine dubio est aperienda in confessione. Ultimo, quia si unus proximus induceret alium ad vivendum libere, non determinando vitium aliquod, illud esset peccatum scandali sine ulla dubitatione; et non in aliqua specie determinati vitii, præterquam contra charitatem; quare, etc.

4. *Contra conclusionem sentit Cajetanus et alii.*—*Hujus fundamentum.*—*Confirmatur.*—*Solvitur fundamentum Cajetani, tract. 3, disp. 7, sect. 8.*—*Disp. 5, sect. 2.*—*Ad confirmationem.*—Oppositum sentit Cajetanus quæst. illa 43, art. 3, et favet illi D. Thomas ibi; et Albert., in 4, distinct. 17, art. 48; Durand., 38, q. 3; Angelus, in Summa, verbo *Scandalum*; sed hi sicut et divus Thomas obscure loquuntur, et eandem expositionem admittunt quam ille, ut videbimus numero sequenti, nam eisdem fere verbis loquuntur. Ratio autem est, quia nocumentum proximi, si non sit per se intentum, non dat speciem; sicut e contrario dare consilium bonum proximo non habet specialem bonitatem charitatis, nisi per se intendatur. Confirmatur, nam alias, qui

induceret alium ad peccandum, dupliciter peccaret, contra charitatem et justitiam; quod si concedatur, sequitur illum gravius peccare quam homicidam, quia ille occidit animam, hic tantum corpus. Respondetur fundamentum esse falsum; ostensum est enim in prima secundæ peccatum aggravari etiam ex nova specie, ex nocumento præviso, cum obligatione vitandi illud, etiamsi non sit per se intentum; et est evidens, quia in moralibus voluntarium directum et indirectum ad eandem speciem pertinent; neque est eadem ratio de bonitate, ut etiam illo tractatu ostendi, quia cum in perfectione consistat, requirit perfectam causam; malitia vero committitur ex quocumque defectu. Ad confirmationem negatur sequela, quia homicida est causa efficax mortis corporalis, scandalosus vero inefficax. Deinde spirituale damnum est reparabile; mors vero corporis est irreparabile damnum. Addo tamen scandalum hoc suo genere gravius esse quam homicidium, quia proximus et directe magis opponitur proximo, et per se est contra bona altioris ordinis; quare si damnum spirituale esset æterna mors, vel esset quodammodo per vim et injuriam, et præcipue si esset cum illa formali intentione, de qua in prima conclusione, posset hæc malitia superare pravitatem homicidii.

5. *Tertia conclusio communis contra Cajetanum et Durandum, et alios.*—*Exponitur D. Thomas.*—Dico tertio: quando aliquis tertio modo, hoc est, indirecte, inducit alium ad peccandum per actionem malam, vel habentem speciem mali, etiam incurrit specialem malitiam scandali. Oppositum tenet Cajetanus hic, et in Summa verbo *Scandalum*; Armilla, ibidem; Durandus, in 4, distinctione 38, q. 3; Paludanus, quæst. 6, articulo 2, conclus. 2, et alii qui dicunt, quando opus quo inducitur proximus ad peccandum, vere non est malum, sed apparet, tunc posse contrahere malitiam scandali; si vero sit malum, non contrahere malitiam scandali præter eam quam in se habet. Sed conclusio est communior: tenet Sylvester, verbo *Scandalum*, q. 2, § 3; Angel., eodem verbo, qui citat multos. Et est clara sententia D. Thomæ, hic, art. 3, ad 2, ubi obiter colligitur, in corpore non doceri contrarium secundæ conclusionis; sed vel loqui late de intentione, ut patet in exemplo furti, quo utitur, vel certe loqui stricte de specie primaria actus. Nam D. Thomas circumstantias aggravantes, quamvis aggravent in alia specie, non solet vocare

proprie dantes speciem, nisi accidentariam speciem addendo, ut patet ex prima secundæ, quæst. 18, articulo 3.

6. *Probatur jam conclusio.* — Probatur ergo conclusio primum, quia Scriptura et Patres non minus reprehendunt sic operantes tanquam scandalosos, quam consulentes, vel inducentes directe. Secundo, in hoc opere reperitur voluntarium indirectum; sed hoc satis est ad contrahendam dictam malitiam, ut dictum est. Tertio ad hominem, nam si actio non re, sed specie tantum mala contrahit malitiam scandali per hoc voluntarium indirectum, ergo multo magis actio revera mala. Patet consequentia, quia respectu utriusque proximi est circumstantia eodem modo voluntaria, et quod in actione supponatur alia malitia, est impertinens, quia non propterea actus fit incapax novæ malitiæ.

7. *Evasio adversariorum.* — *Improbatur primo.* — *Improbatur secundo.* — Dices malitiam illam quam contrahit actus specie malus ex ruina alterius, non esse specialissimam illam malitiam scandali contrariam charitati, sed pertinere ad aliud genus malitiæ, ad quod proximus inducitur. Sed imprimis hoc nihil refert ad utendum illa distinctione, quia sicut actus in apparentia tantum malus contrahit ex ruina proximi, cujus est causa, illam malitiam, ita actus de se malus contrahet augmentum malitiæ similis; nam si circumstantia illa potest actum de indifferenti facere malum, a fortiori poterit de eodem malo facere pejorem in eodem genere malitiæ. Deinde falso negatur in hoc genere istorum actuum esse propriam specificam malitiam contrariam charitati; nam ille, qui sic operatur, est causa moralis ruinæ proximi. Et illa est circumstantia voluntaria; ergo. Neque intelligi potest id quod Cajetanus ait, *aliquid posse esse causam scandali, et non esse scandalosum*; nam hæc duo convertuntur in moralibus, ut patet in cæteris vitiis.

8. *Arguitur contra conclusionem primo.* — *Confirmatur primo.* — *Confirmatur secundo.* — Sed contra conclusionem opponens, nam sequitur eum, qui exemplo suo inducit alium ad furandum, peccare contra justitiam respectu illius tertiæ personæ, a qua ille alius inductus furatur. Consequens est durissimum, imo et falsum; ergo, etc. Sequela patet, quia ille est causa moralis damni alterius proximi et furti; ergo est fur. Falsitas consequentis patet, nam teneretur ille restituere quicquid alius suo exemplo motus furatus est. Confir-

matur: nam sequitur eum qui petit mutuum sub usuris ab usurario, peccare contra justitiam, quia est causa actus injusti. Consequens est falsum; nam injustitia est ad alterum; hic autem, si qua est injustitia, est contra seipsum petentem mutuum. Secundo sequitur eum qui præbet scandalum per actionem non malam, sed habentem speciem mali, contrahere duas malitias: unam scandali contra charitatem; aliam illius speciei peccati, ad quam proximus inducitur. Consequens est contra divum Thomam hic, et sumitur ex Paulo, primo ad Corinth. 8 et 12, ubi manducantem scandalose sacrificata idolis, non reprehendit ut idololatram, sed ut scandalosum. Sequela autem patet, quia ille est causa talis malitiæ; ergo incurret illam.

9. *Primus modus respondendi ad id quod hæc argumenta postulant.* — Hæc argumenta non tam impugnant nostram assertionem de malitia scandali, quam inquirunt an semper conjungatur illi alia illius speciei, in qua proximus peccat. Dupliciter ergo responderi potest: primo negative, et consequenter negando omnes sequelas. Et advertendum ex 1. 2, q. 6, tunc aliquem dici causam moralem alicujus peccati, quando potest tenereturque illud vitare, et non facit¹. Unde eo modo erit causa, quo tenetur; intelligi autem potest teneri ad vitandum opus, ne proximus ad peccandum inducatur, ex obligatione charitatis, non justitiæ, vel alterius similis virtutis; quia charitas est universalior et excellentior virtus, unde magis obligat et in pluribus casibus; et ideo ille in eo casu censeatur esse causa moralis ruinæ proximi, ut est contra charitatem, non vero ut est contra alias virtutes; neque est simile de illo qui per consilium directe inducit, nam hoc aperte est contra obligationem cujusvis virtutis: habet enim adjunctam voluntatem contrariam directe illi virtuti.

10. *Secundus modus respondendi.* — *Ad argumentum in num. 8 responsio in forma.* — *Ad primam confirmationem et secundam.* — Secundo modo possumus respondere affirmative, et admittere omnes sequelas, quia non facile intelligitur aliquem esse causam moralem aliqua ratione actus, verbi gratia, intemperantiæ in proximo, et non contrahere inde malitiam intemperantiæ. Et tunc ad primum, concessa prima sequela, negatur, moraliter loquendo, teneri illum ad restitutio-

¹ Vide in tract. de Voluntario, d. 1, s. 5.

nem. Primo, quia non potest moraliter constare, alterum in eo exemplo fuisse efficaciter motum ad furandum. Secundo, quia non quilibet modus contrahendi malitiam injustitiæ inducit obligationem restitutionis, sed oportet actum illum per se habere malitiam ex transgressione justitiæ, ut jam exponam. Et idem dico ad primam confirmationem. Ad secundam, concedo ibi esse duas malitias. Est tamen advertendum dupliciter contra aliquam virtutem peccari. Uno modo, per se primo, quia directe agitur contra objectum ejus, vel circumstantias illi ex se debitas, et hoc modo actio solum mala in apparentia nullam virtutem offendit. Alio modo peccari potest tantum ex consequenti connexionem virtutum; nam, ut dictum est 1. 2, quia actus virtutum sunt undique boni, quando hic et nunc actus alicujus virtutis potest esse contrarius alteri virtuti (quamvis in suo objecto, vel circumstantiis quasi intrinsecis non habeat defectum), non potest prudenter fieri, atque adeo neque est actus virtutis simpliciter, et ideo participat malitiam contrariam utrique virtuti, sed alteram per se, alteram quasi per accidens, et consequenter. Sic etiam propria malitia scandali fere semper fundatur in alia malitia; tamen ex consequenti, et per accidens, semper habet aliquo modo illam conjunctam ex defectu circumstantiæ debitæ, saltem propter aliam virtutem, propter quam non lædendam prudenter cessandum esset ab opere hic et nunc habente speciem mali, quamvis ex se esset alias honestum.

SECTIO III.

Quæ aliæ conditiones requirantur ad peccandum indirecte peccato scandali.

1. *Prima conclusio bipartita.* — De priori modo scandali posito sectione præcedenti, num. 1, quod, scilicet, directissima intentione committitur, nihil est quod dicamus; per se enim patet; nam semper ille modus est malus, quia est intrinsece contra præceptum naturale negativum, et fere idem de secundo modo censendum. Tamen quia in illo est aliquid etiam indirecti, ut explicetur exactius, dico primo: petere a proximo, vel consulere opus quod nulla ratione potest ipse sine peccato præstare, est intrinsece malum malitia scandali; petere autem quod licite quidem fieri potest, moraliter tamen scio non sine peccato fore præstandum, interdum licet, in-

terdum non licet. Prima pars constat, quia illud, moraliter loquendo, est directe inducere ad malum; neque enim fieri potest hæc inductio movendo ad malitiam ipsam, sed solum movendo ad actum, a quo non separatur malitia. Secunda etiam pars est certa et communis, ex Augustino, epist. 154, et D. Thoma, quæstion. 78, artic. 4; exemplisque patet; nam licet interdum juramentum petere ab idololatra, quem scio per idola juraturum; similiter licet petere mutuum ab eo quem scio petiturum usuras. Ratio est, quia ego utor jure meo petendo quod justum est, quo non semper teneor me privare; unde malitia tue permissa est a me, non causata.

2. *Quoad paratum ad peccandum legatur auctor, lib. 3 de Juram., c. 13, et disput. 18, de Sacrament., sect. 1. — Instantia.* — *Diluitur.* — *Replica non obstat, de qua idem auctor, de Pæn., disp. 22, sect. 1, n. 18, qui hic loco non repugnat, cum ibi loquatur de actualiter parato, ubi nulla intercedit inductio.* — Sed circa hoc sunt aliqua observanda, ut vitetur malitia scandali. Primum est, an ille sit paratus ad peccandum, necne? Si paratus est, a multis communiter sine distinctione dicitur licere ab illo petere; sed ego credo esse addendum: Si sit aliqua rationabilis causa petendi, alioquin sine causa præberem proximo occasionem peccandi; nunquam enim aliquis est ita paratus, ut hic et nunc sit in actuali voluntate peccandi, sed solum in habituali, quæ præcise sumpta non est peccatum. Quocirca si ego non peterem et excitarem sic dispositum, hic et nunc revera non committeret hoc peccatum; ergo contra charitatem est sine rationabili causa id facere. Obligat enim misericordia ad vitanda singula peccata proximi, etiam paratissimi; imo magis hujus, quia est in majori miseria, quod plane sentit D. Thomas, illa quæst. 78, art. 4, illis verbis: *Propter aliquod bonum, quale est subjectio propriæ necessitatis, vel alienæ; et idem significat ad secundum.* Dices: ille est in voluntate promptus, et quamvis ego non petam, moraliter alius petet; vel certe ille habet desiderium ut ab illo petatur, ut patet in usurario avaro. Respondetur hæc esse per accidens et incerta, et fortasse interdum temere judicari; per se autem charitas postulat ut ego vitem omne peccatum proximi, quando facile possum. Sed contra: ergo qui invitat mulierem expositam ad peccandum, peccat speciali peccato scandali. Respondetur concedendo illationem; maxime quia tunc

procedit prima pars conclusionis, nam petit rem, quam illa non potest præstare sine peccato; quod autem sponte et facile sit consensura, non excusat peccatum.

3. *Quoad non paratum ad peccandum.* — Quod si non est paratus ad peccandum ille, a quo petimus, tunc distinguitur ab omnibus; nam vel ego habeo speciale jus justitiæ ad illud opus, ut fidelis habet jus petendi Sacramentum a paroco; vel nullum habet tale jus: si primo modo, communiter etiam dici solet sine distinctione, licitum esse petere, quia cuilibet licet uti jure suo. Sed eodem modo, quo præteritum dictum, limitandum censeo, nimirum considerandum esse ut bona aliqua causa intercedat, ut, scilicet, spiritualis utilitas vel temporalis alienius momenti, ita ut secundum ordinem charitatis non teneat ego privare me meo jure et utilitate, ne permittam proximum cadere. Nam si alias id quod peto non est nunc mihi ita necessarium, vel valde utile, aut alia via possim facile illud obtinere, vel excusare, certe ratio et ordo charitatis postulat ut non petam, etiamsi illa duo conjungantur, me habere jus et alterum esse paratum. Quando vero neque habeo speciale jus, neque alter est paratus, dici etiam solet simpliciter non licere petere, quia esset moraliter inducere ad malum, præbendo occasionem peccandi illi qui revera nullam habet voluntatem. Sed imprimis raro accidit ut aliquis non sit paratus ad peccandum, et tamen quod ego sim moraliter certus, illum non facturum, sine peccato, id quod sine peccato facere posset, si ab alio petatur. Deinde quamvis hoc probabiliter teneatur, non credo intrinsece malum esse; nam peto rem licitam, et, ut suppono, mihi necessariam; vel eam peto ex aliqua valde rationabili causa; ergo non est cur moraliter censear inducere alterum ad malum.

4. *Auctoris judicium de petentibus aliquid a parato, vel non parato ad peccandum.* — *Diluitur objectio de suadente ad minus, paratum ad majus malum.* — Quapropter in his omnibus præcipue attendenda est causa petendi, et regulandum ex ordine charitatis an debeam illam præferre periculo proximi, necne. Et in his dictis casibus solam hanc differentiam invenio, quia ab hoc parato ex leviori et faciliiori causa peti potest, propter ejus dispositionem, et quia fere nihil ea ratione peccat; a non parato vero gravior causa requiritur ad petendum; et similiter in habente jus minor requirenda est causa, quam in non habente

te, propter specialem titulum juris. Sed objicies: si quis sit in voluntate occidendi inimicum, licet inducere eum ad destruendum domum inimici, verbi gratia, dummodo non occidat. Respondetur hoc non esse inducere ad malum, sed revocare a majori malo, permitiendo minus malum; quia vitari non potest utrumque; unde sensus illius inductionis est conditionatus: Quandoquidem vis malum facere, potius fac hoc quam illud.

5. *Secunda conclusio.* — *Objectio ex 4 Reg. 5.* — *Solvitur.* — Dico secundo: opus malum, vel habens mali speciem, quod de se inductivum est ad peccandum, vitandum est; alias incurritur malitia scandali, nisi ex circumstantiis hic et nunc moraliter constet, illud nullum damnum allaturum proximo. Hæc ultima pars, sive exceptio per se patet, quia opus, alio ex capite malum, non contrahit malitiam scandali quia potest inducere proximum, sed quia moraliter inducit. Quare si hic et nunc prævediat et vitetur iste effectus, ita ut moraliter non timeatur, non incurritur illa malitia. Conclusio vero est certa. Nam illud est vere scandalum activum, ut patet ex definitione ejus; moraliter enim inducit hominem ad malum; quod vero non oporteat esse vere malum, sed satis sit apparere, patet ex illo 4 ad Corinth. 3: *Ab omni specie mali abstinete vos, propter quod dicitur 1 Corinth. 12: Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt.* Unde est illud: *Si frater scandalizatur, non manducabo carnes in æternum.* Ratio est, quia tenemur recte operari non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus. Secundo, quia cum opus habet speciem mali, inducitur proximus ad malum opus, non solum sua malitia, sed etiam ex vi mei operis, et ex quadam fragilitate. Sed objicies factum Elisæi, 4 Reg. 5, qui permisit ut Naaman flecteret genua coram idolo, qui actus saltem habebat mali speciem, et non sine scandalo. Respondetur ex circumstantiis facile potuisse vitari ibi omne scandalum. Primum, quia Naaman se publice profitebatur cultorem unius veri Dei, cui, ut creditur, templum exædificavit, qua de causa terram adduxit ex Hierusalem. Deinde ex ipso opere constabat ipsum non idolo, sed regi præstare debitum obsequium, de quo diximus in materia de fide (Disp. 14, sect. 4. — Vid. etiam lib. 6, contra Jacob., c. 9).

6. *Consecrarium ex conclusione.* — *Contra illud militare videtur factum Judith.* — *Responsio D. Thomæ non placet.* — *Auctoris responsio multiplex.* — Et ex hac conclusione a

fortiori inferitur non licere opus aliquod etiam omnino indifferens facere animo inducendi alterum ad malum, quia hoc non solum esset scandalum indirectum, sed participaret etiam malitiam scandali directi. In quo tamen videtur difficile factum Judith, cap. 8. Nam se ornavit animo inducendi Holofernem ad libidinem. Unde cap. 9, orat: *Capiatur laqueo oculorum suorum, etc.* Respondet divus Thomas 2. 2, quæst. 110, articulo 3, ad tertium, in illo facto non excusari Judith ab alio genere peccati, nempe mendacio; unde dicit laudatam fuisse non propter malitiam, sed propter affectum quem habuit ad salutem populi; similiter ergo posset quis dicere de malitia scandali, quod quidem illa præbuerit Holoferni, laudatam vero fuisse ob dictum affectum solummodo. Sed mihi hoc non placet, propter ea verba cap. 10: *Cui etiam Dominus contulit splendorem, quia omnis ista compositio non ex libidine, sed ex virtute pendebat, et plane totum illud opus in tota historia Deo tribuitur, et instinctui Spiritus Sancti.* Dico igitur non illam peccasse peccato scandali, nam imprimis bona intentione procedebat, opus etiam non erat per se malum. Deinde non intendebat alium excitare ad inonestam libidinem, sed simpliciter ad amorem et familiaritatem, quam honeste habere poterant, saltem inducendo etiam ad matrimonium, ut sentit Lyran., in cap. 9 Judith, quo mediante posset populum suum liberare, sicut fecit Esther. Addo etiam cum Abulens., Jud. 16, quæst. 41, a Spiritu Sancto fuisse edoctam, ut id faceret eo modo et intentione, qua licite posset fieri. Certum est autem potuisse fieri aliquo modo licito, quia non erat malum per se, et scandalum non erat directum, sed poterat esse tantum indirectum, non tamen causatum, sed permissum, quia propter urgentem majorem necessitatem excusabatur ab obligatione vitandi illud. Vide etiam Carthusianum in eum locum.

7. *Difficultas proponitur.* — *Resolutionis ratio.* — Sed superest difficultas, an opus quod neque in re, neque in specie malum est, si rationabiliter et prudenter pensetur, debeat interdum vitari propter scandalum, atque adeo an tale opus possit esse scandalum pusillorum, an potius dicendum sit pharisæorum: videtur enim hoc posterius dicendum, quod non obscure colligitur ex illo Matth. 15: *Sinite illos, cæci sunt.* Propterea etiam Christus dicitur *lapis offensionis, et petra scandali*, Isa. 8; et Luc. 2, dicitur: *Positus in ruinam*

multorum, ubi particula, *in*, non dicit finem, sed futurum eventum. Ratio denique est, quia si opus est undique bonum re et specie, nullo modo videtur dari scandalum, sed ab alio accipi.

8. *Tertia conclusio communis cum D. Thomæ, art. 7.* — Dico tamen tertio: quamvis hoc opus, de quo proxime, per se non habeat rationem scandali, tamen per accidens potest interdum habere malitiam scandali activi; unde nonnunquam vitandum est, ut vitetur passivum, seu ruina proximi. Conclusio est communis. Probatur et explicatur, quia in genere ordo charitatis potest interdum obligare ad omittendum aliquod opus propter bonum proximi; nam si cura de bono proximi potest obligare ad bonum faciendum, cur non etiam aliquando ad intermittendum? præsertim quia nullo bono spirituali propterea privatur homo; tum quia ista omisso præcipue est necessaria in actu exteriori; in interiori autem desiderio potest retinere fructum et meritum; tum etiam quia hoc ipsum quod est privare se merito illius operis propter bonum proximi, erit majus meritum quam ipsum opus. Unde in operibus consilii res est clara.

9. *Exceptio quorundam ab hac conclusione exponitur.* — *Ad objecta in n. 7.* — De operibus tamen quæ sunt sub præcepto, dici solet non esse omittenda propter tale scandalum vitandum, quod tamen intelligo durante obligatione præcepti, nam transgredi præceptum propter bonum alterius, nullo modo licet, ut supra diximus, et hoc modo loquitur Innocentius III, capit. *Cum ex injuncto*, de Novi operis nuntiatione; Gregorius, homilia septima in Ezechielem; sic etiam intelligitur dictum commune: *Utilius scandalum nasci permittitur, quam veritas relinquatur*, capit. tertio, de Regulis juris, scilicet, dicendo mendacium; nam tacendo vel occultando veritatem, interdum relinqui potest et debet; eademque ratione accidere potest ut opus, quod alias hic et nunc, si non timeretur scandalum proximi, esset præceptum, interveniente illo timore moraliter probabili, careat illa obligatione, ut multis casibus ex jure collectis ostendit Felin., c. 2 de Præscript., sub initium. Quod in præceptis positivis facilius potest accidere, quia non obligant cum tanto rigore, et quia præceptum de curanda vita spirituali proximi est naturale et divinum: at in naturalibus præceptis negativis nunquam habet locum, quia hæc semper et pro semper obligant,

et opera illis contraria sunt intrinsece mala; in affirmativis vero habere potest locum, ut dixi, quia non obligant pro semper, sed cum debitis circumstantiis. Sed tunc oportet in individuo prudenter judicare quid magis præponderet, an ruina proximi vitanda, an opus illud omittendum. Considerandum etiam est quam grave sit illud præceptum, quanta necessitas vel utilitas ejus, et omnibus consideratis ferendum judicium; ita enim diximus in 1. 2, tract. 3, disp. 12, sect. 5, n. 3, cum D. Thoma, q. 96, art. 6, et Covarr., reg. *Peccatum*, 1 p., n. 4, faciendum esse, quoadcumque res occurrant ad diversa præcepta spectantes, quæ tamen simul fieri nequeunt, et colligitur cap. *Duo mala*, dist. 13. Ex quibus intelligitur, cum dicitur pharisæorum scandalum non esse vitandum omittendo spiritualia bona, intelligendum esse vel regulariter, vel certe in re nunquam esse omittendum, tamen necessarium esse interdum omittere bonum opus exterius.

10. *Ex doctrina proxime doli variis casibus expediuntur.* — *Primus casus, de quo auctor, tomo tertio de Sacramentis, disputatione ultima, sect. ultima.* — *Secundus casus.* — *Rectius quam Navarrus et Cajetanus, Sylvo. et Anton. in præsentis casu sentiunt.* — *Tertius casus.* — Atque hinc etiam sumuntur regulæ ad dissolvendos casus varios. Primus sit, an teneatur mulier omittere sacrum ad vitandum scandalum. Respondetur enim interdum posse hoc licere, imo et esse necessarium; raro tamen accidere hanc obligationem: in particulari vero circumstantiæ sunt pensandæ. Secundus est, an teneatur mulier non se ornare propter vitandum scandalum. Dicendum est enim, si ornatus sit moderatus et decens, per se non teneri, quia de se actus non est malus, neque habet rationem scandali activi, magis quam ipsa naturalis pulchritudo, et quia esset grave onus obligare ad hoc; tamen si esset ornatus superfluous et maximus, vel si de se esset quasi provocativus ad malum, erit obligatio. Navar. tamen, in Summa, c. 13, n. 23, et Cajetanus 2. 2, q. 169, art. 1, tantum volunt esse sub veniali. Sed ex suo genere ego credo obligare ad mortale cum Sylvestro, verbo *Ornatus*, et verbo *Scandalum*, et Antonin., 2 p., tit. 7, c. 4, quia est ex suo genere occasio gravis ruinæ. Tertius est, an teneatur quis prætermittere temporalia bona ad vitandum scandalum. Respondetur cum D. Thoma, art. 8, Sylvestro, et Cajetano, verbo *Scandalum*, in his quorum

homo est dominus, posse illa prætermittere; teneri autem solum juxta regulas positas de ordine charitatis; in his autem quorum non est dominus, sed curator, vel dispensator, ut est Episcopus, verbi gratia, in bonis Ecclesiæ, communiter tenetur quis non omittere suam curam, nec perdere bona temporalia propter scandalum aliorum, præcipue si damnum temporale sit grave. Interdum tamen licet; unde fit excusari a præcepto Pontificem qui simulat vel connivet, quando princeps sæcularis usurpat bona temporalia Ecclesiæ, si absque majori scandalo vel damno non potest id impedire. Quartus est, an interdum debeat quis potius fame perire, quam uti cibo aliis scandaloso; dico enim interdum posse hoc licere, quia, ut supra dixi, non est hoc se occidere, sed solum non se conservare; raro tamen aut nunquam cadit in obligationem, nisi interveniat necessitas honoris fidei, et confitendi illam, vel aliqua necessitas proximi, propter quam ex regulis charitatis sit vita exponenda ultimo periculo, ut palam sumitur ex 1 Cor. 8, in fine. Vide Victoriam, relectione de temperantia, n. 10; Gerson., in tract. de Temperant.; Majorem, in 4, dist. 38; Richard., q. 4; Adrian., Quodl. 1, q. 2, qui ita sentiunt; sicque intelligendus est D. Thomas, illo art. 8, ad 4.

SECTIO IV.

Quando sit peccatum scandali vendere vel dare alteri rem qua male est usurum.

1. *Prima sententia Antonini et Medinae dura.* — *Secunda sententia Cajetani subobscura distinguit.* — Prima sententia dicit, si præsciatur malus usus alterius, semper esse malum, et peccatum scandali. Ita Antonin., 2 p., tit. 1, cap. 23; Medina, Cod. de Restitutione, quæst. 30. Sed est dura sententia. Secunda ergo sententia Cajetani 2. 2, quæst. 10, art. 4, distinguit. Nam vel res sunt natura deputatæ ad malum usum, et tunc semper est malum, vel sunt indifferentes, ego tamen intelligo alterum malitia sua esse usurum, et tunc dicit non esse scandalum. Sed est obscura distinctio, quia nullæ res videntur destinatæ ad malum usum: si enim de naturalibus rebus loquamur, omnis creatura Dei bona est; si vero de arte factis, nullum est etiam, quod non possit accommodari ad bonum usum, vel saltem indifferentem, ut patet in idolo, et pane azymo, quæ sunt exempla Cajetani; nam idolum potest deservire ad ornatum vel memo-

riam antiquitatis, vel ad exprimendam artem, ut videmus etiam usu venire; similiter in pane azymo facilius invenitur bonus usus. Præterea in singulis assertionibus est difficultas; nam si ego scio aliquem emere idolum ad bonum usum, non est malum vendere; e contra vero si sciam idololatram velle incensum ad idololatram, poterit esse scandalum vendere, cum tamen illa res sit maxime indifferens.

2. *Enucleatur distinctio aliter.* — *Pro discernenda re scandalosa attenditur finis in quem datur.* — *Secundo scientia dantis.* — Ut ergo res hæc intelligatur amplius, explicanda est divisio. Sunt enim res quædam vel naturales, vel arte factæ, quibus homines vel ex consuetudine, vel propter legem prohibentem, raro aut nunquam hoc loco et tempore bene illis utuntur, ut veneno, verbi gratia, quod aliquando est talis generis, ut non deserviat nisi ad nocendum. In arte factis facilliora sunt exempla, in quibus primo attendendus est primarius finis propter quem inventa sunt, et retinentur in hac regione et tempore, nam ex illo fine judicandus est, qualis sit usus moralis talis rei. Similiter ex lege positiva potest esse malus usus aliquarum rerum, ut per se constat. Aliæ vero sunt res quibus homines communiter utuntur bene, quamvis aliqui male, in quibus etiam individuis actibus considerandæ sunt circumstantiæ particulares. Aliæ denique sunt res ad utrumlibet indifferentes, ex quibus tamen quædam magis in bonum usum quam in malum veniunt. Secundo, attendenda est scientia venditoris vel donantis; fieri enim potest ut existimet certo vel probabiliter alterum male usurum, vel bene, vel certe neutrum sciat.

3. *Prima conclusio communis.* — *De Gabrielis et Navar. sententia, judicium auctoris.* — *Item cautela.* — Dico primo, vendere res indifferentes, aut quæ de facili habent bonum usum, si venditor nihil sciat de intentione emptoris, non est scandalum, nec malum, per se loquendo, etiamsi in multis eveniat ut male illis rebus utantur. Conclusio est communis, D. Thomæ 2. 2, q. 78, art. 4, et 169, art. 2; Sylvest., verbo *Infidelitas*, et verb. *Ars*; Navarr., cap. 23, n. 90, c. 17, n. 195, c. 19, n. 16, c. 21, n. 26, qui alios adducit. Ratio est, quia venditor non intendit peccatum alterius, nec facit opus, ex quo per se sequatur, nec quod illud excitet, et alias ignorat, alterum id velle ad malum usum; unde tenetur præsumere velle ad bonum; nam, ut est regula ju-

ris, *in dubiis unusquisque præsumitur bonus.* Confirmatur exemplis, quæ facile occurrunt ex dictis in num. præced., et passim apud scribentes. Unde infert Cajetanus illam ultimam partem conclusionis, scilicet, hoc esse licitum, etiamsi constet communiter plures homines male uti illis rebus, si in individuo hic et nunc de hoc homine hoc non constet; quod intelligo, quandiu res vere manet intra latitudinem indifferentiæ. Quod ideo dico, quia si usus talis rei per se esset prohibitus, per accidens vero posset esse licitum ex aliqua causa, ut usus carnis in quadragesima, etc., non deberet judicari omnino licitum indifferenter vendere tales res, totum negotium remittendo ad conscientias mentium. Ex quo Gabriel, in 4, d. 16, q. 3, art. 3, dub. 6, dicit, peccare eos mortaliter, qui parati sunt omnes admittere ad cœnam in die jejunii, nulla admonitione præmissa. Quod Navarr., c. 21, num. 36, probat; sed in hoc non est admodum scrupulose agendum, ut notavit bene Cajetan., q. 47, art. quarto, quia nullus tenetur conscientiam alterius aut privilegium examinare, et, ut dicebam, in publico omnis præsumitur bonus. Cavendum solum est ne ipsa facilitas det aliis occasionem peccandi. Item, in his actionibus quæ per se prohibitæ sunt, et tamen ex accidenti possunt esse licitæ, minora indicia vel suspiciones sufficere, ut teneatur quis non dare materiam malæ operationis.

4. *Secunda conclusio.* — Dico secundo, res hujusmodi indifferentes vendere vel donare, quando præsetur alterum male illis usurum, quamvis intrinsece malum non sit, tamen si quis facile sine magno incommodo possit non dare alteri homini materiam peccati, scandalum committit, si id faciat. Conclusio communis est, Sylvest., verbo *Infidelitas*, quæst. 4, verbo *Ars*, quæst. tertia; Antonini, 2 p., titulo primo, cap. 9; Adriani, Quodlib. 3, dub. 2, sumiturque ex auctoribus citatis. Ratio vero est, quia unusquisque tenetur ex charitate vitare peccatum proximi, si facile potest. Unde si tale peccatum est contra alios proximos, major erit obligatio vitandi talem materiam, et respectu illius tertii poterit esse obligatio non tantum ex charitate, sed etiam ex justitia, quæ obligat non dare alicui instrumentum ad inferendam injuriam alteri, quia hoc est moraliter cooperari injuriis.

5. *Corollarium de vendentibus arma ad bellandum.* — Ex quo resolvitur illa quæstio, an liceat vendere arma injuste bellantibus. Nam